

Владислава Гордић Петковић

ПРИЧА ЛИЧНЕ ТИШИНЕ

(Драган Великић: *Бечки роман*, Лагуна, Београд, 2024)

Великићеви романи после две хиљаде често су се бавили прећутаним животима – наиме, проговарали су о животима са раницом трагедије у себи, која се можда никада неће отворити ни букнути; о животима који као да су били резервоари наговештених катастрофа и никада постављених питања; о животима чији се ток могао само претпоставити или наслутити уз помоћ накнадне, хипотетичке реконструкције оскудних трагова и полузаборављених сведочанстава.

Међутим, много је у његовим романима било оних живота који се љубопитљиво и помно надносе над животе других и драгих: ти су животи припадали приповедачима. Захваљујући приповедачу у трећем лицу, колективно и лично, прошло и будуће повезују се тако да створе *роман ин(тер)сјекције*: анализа и интерпретација, са наглашеним елемен-

тима надзирања и контроле, постепено су продирале у ткиво приче, у ком се из камерно заснованог заплета развијала и културолошка и менталитетска панорама која је роману додавала и историјску или политичку контекстуализацију.

У *Испеднику* лик мајке и поразни тријумф њених вишеструких живота у сећању, и њеног сећања у оном једном, проживљеном животу надзиђује дијахрони, историјски подзаплет; у *Агреси* је лик Владана Тодоровића привидно подређен историји и физиономији Београда док не схватимо да је управо нерешена енигма Владановог живота оно што зауставља писање о лику Београда и историјским недељима која су почињена у њему и над њим. *Бечки роман* представљаће у том контексту и кулминацију и изненађење јер се у њему дешава чеони судар историје света и изолованог појединца – наоко се у најновијем Великићевом роману понавља *Vonavia* у којој из мреже укрштених судбина апатрида израња Раша Борозан, изгнаник из света обавеза и дужности који је Земун учинио својим континентом. Међутим, нема у постпандемијском наративу драговољних изгнанстава, могући су само наметнути карантини за прокажене и одбачене: *Бечки роман* саздан је на заточеништвима која су тешка и неправедна казна за самозаборав у комоцији и комоцију самозаборава.

Агреса је остала запамћена по томе што је интериоризовала мотиве урбанистичког насиља – примере адаптација, рушења и загирања традиције, супротстављене пркосном памћењу – па је и микроплан људске судбине захватило разграђивање. Манифестовало се као *насиље искривљеној сећања* на (имагинарни, али жељени) тзв. прави живот. Главни лик *Агресе* је „ходач кроз туђе животе” који, по

властитом мишљењу, „нема где да се спусти кроз властито породично стабло”. Мајка у *Иследнику* опседнута је памћењем, каталогизацијом: стога је тај роман, на поетичком нивоу, осведочење да се на темељу резерви туђег искуства веродостојан и аутентичан заплет сагради тек пошто схватимо да енигматичност доживљеног за свој узрок има само заборав: заборав ком поверавамо све оне детаље који ће касније драматично добити на важности.

Руски ѓрозор као да је успоставио мисију континуитета писања о драми идентитета у конфликту култура и традиција, па је тај „роман омнибус” алегорија личног и политичког избора; тај континуитет *Бечки роман* прекида шокантним трежњењем, падом у друштвену интригу достојну романа једног Балзака или Хенрија Џејмса.

Руски ѓрозор својевремено је словио као необорив аргумент да српска књижевност припада европском оквиру. *Бечки роман* показао је да српска књижевност уме да развласти и рашчара мит о Европи, да Европино обећање интеграције изврне на наличје. У питању је Беч, а не Европа, рећи ће читаоци: но никаква географска прецизност неће сакрити да је у центру романа породица коју је уништила непоколебљива методологија метафоричког избора бољег и удобнијег.

Бечки роман је наоко питко штиво, брушено до границе минус-поступка: Великић своје приповедаче Олгу, Павла и Андреја кочи чим закораче у сентименталност или самосажалење, али зато педантно и уживљено анатомизује њихове кукавичлуке и комодитете. Врло засићено и врло знаковито, вишеслојно штиво, са привидно мало заседа постављених читаоцу написано је без жеље да се уметничка истина мистификује у постмодернистичкој парадигми. Та се истина повремено кида, крза и ломи, али губећи обличје не губи густину: Великић задира дубоко у *истину људских односа* која је, као и у најбољим романима Хенрија Џејмса, сведена на тешке последице наивности. Манипулација и обмана, лаж, трач и интрига разоткривају се као безумно очигледне. До сада смо мислили да је *Агреса* роман једне гигантске и болне очевидности, очевидности рушења и сакаћења града; у *Бечком роману* бахатост једног социјално-правног устројства је толико очевидна, јасна, и нападно видљива, да се готово може измерити; она се не маскира јер то не мора, а и не жели, поготово не у оном тренутку када се оголи у свој својој моћи да обликује трауме непожељних. Са друге стране и на другом плану, *Агреса* је била роман приватних, интимних загонетки: како живети у кући свог бића а не знати, заправо, да си већ имао негде дом, и да је тај дом замагљен родитељским ћутањем? Родитељско ћутање биће моћна слика коју ће *Бечки роман* развити до сурове самоанализе једног оца који је сину јединцу увек давао све, али не увек у прави час.

Агреса почива на мудро и пажљиво предоченој идеји транспарентности, која се, показује Великић, разоткрива битно другачије кад је у питању историја града и кад је у питању лична животна прича само једног човека. Међутим, све тајне историје падају у воду пред непробојном транспарентношћу једног „малог” људског живота у ком се може сакрити, згужвати и згуснути хиљаду енигми. „Дубине се отворе одједном”, каже приповедач у *Бечком роману*, зато да би нас затрпала потискивана „архива”, и (наивна а упорна) вера у живот без бола, једнако као што хронично незадовољство, како се каже у роману, може да буде најпоузданији чувар комодитета.

У неко идилично време, давно пре синовљеве правосудне калварије, Андреј је могао рачунати на то да се „словне грешке судбине” исправљају, а испловљавање из „загушљиве футроле брака” могло је, узмимо само то као пример, бити немислииво мала цена будуће лагодности. Лагодност нема цену кад се схвати да је немогуће бити „главни цариник” у животу ближњих; дистанцирању од тренутних тегоба и акутних кошмара може нас научити Виктор Франкл, ког Великић ефектно уводи тамо где је најпотребнији, али је питање како икада више повратити веру у разум и ред.

У поређењу с увек транспарентном историјом, анонимни је појединац увек на губитку: наши интимни животи су само низ распоређених тишина које неће наративизовати нико сем нас самих, само ако нам то буде допуштено. Ништа у животу београдског зубара Андреја и његовог сина, психијатра Павла, није на крају било како је требало да буде: сва лакоћа угодног живота у уређеном свету окренула се против њих. Аустрија, обећана земља спокоја и благостања, показала се као „крематоријум за чисте душе”. Тако ју је назвала Даша Дрндић, чија је камео-појава више од гласа јавности и гласа богова, а тек нешто мање од злопамћења и злослутништва.

Суочење са завером и неправдом, које усред корумпиране и клијентелистичке Европе уљудног и амбициозног младог човека словенског порекла лише слободе, права, поверења и перспективе, није само болно или отрежњујуће. То суочење разара: од језиве спреге интриге, мобинга и диктатуре менталитета коју слика *Бечки роман* (сабласно сродан *Роману о Лондону*) губи се тло под ногама, и поред тога што у сумирању и ретроспективама једне разорне, дубоко *снобовске* и кукавичко-расистичке интриге нема злопамћења, већ само сете и горчине. И Рјепнин и Павле Марић поседују специфичну врсту крхкости интелектуалца и естетете, али Павле је онај ко покушава очајнички да се интегрише, онај ко не жели да интеграцији пружи отпор. Беч и сам себе издаје, себе изневерава, да би се Њујорк, тај Нови свет из ког јунаци Хенрија Џејмса наивно заљубљени у Европу онолико беже, Павлу отворио као простор радосне слободе.

Бечки роман јесте један нови, дубоко потресан, постмиленијални *Роман о Лондону*: бави се демотирањем улоге привилегованог странца који се за тили час затекне у обручу лажи и страха. *Бечки роман* приповеда океан дубоко личне тишине: у роману се вербализује и стање тешког, невољног одустајања од самонаметнутог мита, мучни процес одустајања од договора постигнутих са самим собом; уобличавају се готово неизговориви упоредни животи у бездану, и жеља да се осване у некој новој свакодневици; артикулишу се питања о томе како се један млади лекар словенског порекла нашао у затвору: не само оном нојбуршком већ „у оном у којем је одрастао”. *Бечки роман* је сага о професионалној, социјалној и националној виктимизацији, али и опомињућа елегија колико о хеликоптерском родитељству, толико, а и више, о дубоким пукотинама у патријархалном маскулинитету ком је потребна хитна репарација. И поправка, и одштета. Драган Великић постигао је незапамћено чудо у овом нашем малом свету у ком као да се већ све десило, а није: јер, написао је педагошку оду о племенитој очинској самокритици, после које нема назад у лажне идиле заједништва, и после које се иде у неки Н/нови свет.